

nost, s jakou jsou dílčí dějinné události pojednány. Otázky typu: je třináct stránek na popis francouzského revolučního dění (1789–1870) hodně nebo málo, jsou vyloučeny. Snahou je přeci vyložit dějinný běh vcelku, nikoli jeho epizody. Jenže právě zde se vynořují problémy. Nelze nic namítat proti Krejčího vyprávění o dění ve výše uvedených společenských formacích, jsou to vlastně pozoruhodné příběhy a ani nevádí, že tyto peripetie civilizací, národů či náboženství už čtenář většinou zná z monografií, jež se jim věnují podrobněji i fundovaněji. Problémem je výsledný obraz složený z těchto popisů. Co ho drží pohromadě? Obecná a tradiční schémata; lze je shrnout pojmy: původ, kauzalita, rozum, struktura, pokrok. Tyto výkladové postupy však nikde nejsou explicitně pojmenovány, a tak může čtenář nabytí dojmu, jakoby byly dějinám vlastní. S tím souvisí autorova bezmezná důvěra v hodnoty západní tradice, jež se line celou knihou – jakoby „vyspělost“ ostatních společností byla poměřována blízkostí k západní představě lidských práv a parlamentní demokracie – a explicitně se ozývá například v samém závěru, kde si Krejčí klade otázku, zda se naše euro-americká civilizace udrží u „kormidla hlavního proudu světových dějin“ nebo bude vystřídána „novým, biologicky méně opotřebovaným lidem“ (491). Takové teze poplatné naivnímu pozitivismu 150 let starému činí dílo přinejmenším anachronickým.

To se nejvíce ukazuje v poslední části knihy, ve které si autor klade za cíl vyložit obecné trendy dějin, kdy dějinami autor automaticky rozumí „velké dějiny“, tzn. dějiny velkých politických událostí (nikoli tedy třeba dějiny smrti, prsa nebo pšenice). Využívá zde obou možných základních popisů – vnějšího i vnitřního.

Prvního zejména tehdy, když za dějinnými událostmi vidí „motivační faktory“ (tj. „zájem, přesvědčení, napodobení a donucení“; 423) či dokonce „génia“ (429) jejich aktérů, nebo když je vysvětluje odkazem k obecným tvrzením typu: „majetek pomáhá k moci a politická moc k majetku“ (429). Jinde se kloní spíš k vnitřnímu popisu a dějinám přisuzuje inherentní „logiku“ („/.../ specifčnost epochy není zpravidla dána nějakou pevnou strukturou, ale nějakými vývojovými vzorci /.../ Jde o současné kauzálně i teleologicky podmíněné procesy sociální akce s nějakým záměrem nebo podvědomě zabudovanou tendencí“; str. 120). Že tyto své výkladové strategie nikde explicitně nepředestírá, je už myslím jasné. Očekávání rovněž splňuje autorovo určení onoho obecného dějinného trendu, jímž je „růst kulturního fondu lidstva“, přičemž prý „nelze mít nic proti tomu, když v tom někdo spatřuje smysl dějin“ (439).

V parafrázi na R. Chartiera lze tedy závěrem shrnout, že přízraky filosofii dějin typu Spenglera nebo Toynbeeho – jehož inspiraci je autor, podle vlastních slov, nejvíce zavázán – ještě zdaleka nejsou zažehnány.

Jan Brabec

Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 3 – 1997, Studia Ethnographica X.

Praha, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2000, 163 s., anglická resumé příspěvků, bibliografie ediční řady v letech 1972–1998.

Jubilejní svazek sborníku pracovníků vrcholné české etnologické historické instituce – Ústavu etnologie Filosofické

fakulty University Karlovy v Praze – je jistě především příležitostí k zamyšlení nad otázkou Kam kráčíš, etnografie (nebo etnologie)?

Aniž by to zpravidla bylo jejich prvotním záměrem, etnografové a etnologové z jednoho z nejprestižnějších pracovišť našeho oboru spolu se svými kolegy – externisty poskytli dostatečný materiál ke zvážení hlavních vývojových tendencí, které se v české etnografii a etnologii buď prosadily, nebo by měly zvítězit.

Za vůbec nejzávažnější pokládám reflexi problému proudění stále existujících a inspirativních sociálních věd, konkrétně na kritickém zhodnocení některých problematických tezí výstupu Kam směřují sociální vědy Wallersteinovy skupiny, zvláště redukci etnologie na čistý popis (František Vrhel, lingvista, etnolog a překladatel). Vedle Vrhelových poznámek k otázce „svěrázu“ sociálních věd náleží k metodologickým příspěvkům rovněž esej *Nezávislé myšlení, věda a civilizace* od Leopolda Pospíšila, odborníka na antropologii práva, který detailně prozkoumal čtyři odlišné terény. Pospíšil v ní obhájí solidní terénní výzkum se znalostí příslušného jazyka a zahrnuje postmodernistickou školu Clifforda Geertze. Zároveň podtrhuje princip nezávislosti a originality ve vědě („ismy přicházejí a odcházejí“). K těmto dvěma pracím náleží i zamyšlení etnomuzikoložky Zuzany Jurkové, která zvažuje moderní výchozí pozici etnomuzikologa v terénu a dává „praktický návod“, jak metodologicky při zkoumání hudebního folkloru postupovat. Neméně metodologicky zajímavý příspěvek je i článek dvou pedagogů Ústavu etnologie FFUK v Praze – Jana Pargače a Miloše Tomandla, představujících výzkum vztahu „přímých aktérů“ k „žitému prostoru“ v České republice. Emický pří-

stup, dnes populární nejen v etnologii, autoři uplatňují ve vyhodnocení materiálu získaného metodou plošného dotazníkového šetření. Jejich informátory se stala specifická skupina obyvatelstva – stálí dopisovatelé Národopisné společnosti. Právě u těchto lidí na střední a jižní Moravě a také v jižních Čechách zjistili autoři živé vědomí příslušnosti k etnografickým regionům, zatímco v Čechách je tato vazba v pozadí. Vzhledem k trendům, které se prosazují v Evropě, lze očekávat, že právě takovoto výzkumy projevů poměru regionálního a lokálního vědomí budou jedním z nosných témat našeho oboru. Další mimořádně progresivní specializace – výzkum města – je ve sborníku zastoupena sociokulturním zamyšlením nad polským městem ve filosofii a praxi poválečného režimu. Teze profesora Leszeka Dziegiela, ředitele Ústavu etnologie UJ v Krakově, lze přitom použít – i když ne zcela mechanicky – i na český materiál.

Druhý tematický okruh svazku – totiž odborná reflexe našich dějin oboru – je zastoupen – zcela výmluvně – pouze jedním článkem hispanisty a historika oboru Oldřicha Kašpara. Jeho předběžný projekt vysokoškolské učebnice Dějiny české etnografie, stavící na odmítnutí ahistorické teze Antonína Robka o počátcích tzv. vědecké etnografie na konci 18. a na počátku 19. století, však – vzhledem k neutěšenému počtu dílčích studií – mají sice imponující rozsah (od antických autorů až po počátky „národního obrození“ – termín národní hnutí se do této koncepce neprosadil), logickou periodizací i koncepční rozvržením jednotlivých kapitol, přesto je však bude nutně provázet povzdech. Kdy se dočkáme kritického zhodnocení dalších období (tedy nejen nejživějších poválečných

marxistických period, které budou – zařazeny do evropského kontextu – zcela jistě vykazovat i řadu kladů)?

Třetí blok námětem různorodých příspěvků vychází z konkrétních výzkumů, které lze rozčlenit do několika tematických celků (za dělicí hledisko by mohli ovšem vzít také domácí a zahraniční terén). Religionista Pavel Benda poskytuje vysvětlení jednoho ze základních stavebních kamenů čínské filosofie – starověkého čínského učení o dialektice jin-jang – a jeho indické obdoby – teorie gun. Vítězslav Štajnochr se kriticky zabývá vybranými domácími a zahraničními interpretacemi řeckých filosofů z mytologického pohledu, zatímco folkloristka Hana Popelová hledá styčné plochy mezi staroegyptskou a sumerskou-akkadskou literaturou a slovesným folklorem (lidovou slovesností).

Mimoevropský terén přibližuje Zdeněk Salzmann, emeritní profesor antropologie University of Massachusetts v Amherstu, specialista na lingvistickou antropologii, zabývající se některými problémy souvisejícími s tematikou „indiánů“ (samotné označení, generalizování jednotlivých kultur, nakládání s časem při výkladu), speciálně pak procesem akulturace indiánů Velkých plání i přetvářícími tradičními kulturními hodnotami, často transformovanými do laika šokujících projevů. Mladá mongolistka Jitka Stanja pak shrnuje poznatky ze svého terénního výzkumu pohřebních obřadů kočovných mongolských pastevců, obřadů představujících spojení prvků šamanismu s tibetským buddhismem.

Evropská minulost ožívá v kultivovaném textu Ludmily Sochorové, specialistky na oblast duchovní kultury a divadlo v českém národním hnutí, věnovaném výčtu, popisu a funkci významných evropských aristokratických salonů, před-

chůdců měšťanských salonů v 18. století. Česká etnografie je zastoupena v záslužném článku Lubomíra Procházky, předního znalce lidové architektury, hodnotícího na vzorku díla reprezentativně vybraných osobností národopisnou dokumentaci (kresbu) lidové architektury od 80. let 19. století až do současnosti. Irena Štěpánová, odbornice v oblasti lidového oděvu, lidového umění a dějin oboru, pak analyzuje projevy a postavení českého svérázu na konci 19. století.

Vraťme se však k úvodní otázce. Sborník studií a statí, vzorně připravený vědeckým redaktorem Milošem Tomanem, jenž doplnil texty se sjednoceným poznámkovým aparátem charakteristikami odborné a vědecké práce jejich autorů (uvítali bychom i profilující knižní tituly), dovoluje hodnotit stav katedrové etnografie a etnologie těmito charakteristikami: 1. přibývá studií metodologické povahy, což je dost možná reflexe nejednoznačnosti definic oboru, 2. etnografie a etnologie se pomalu „otevřívá světu“; jak navazováním spolupráce se zahraničními odborníky, tak jistým nárůstem textů z nečeského terénu, 3. obor již nevyznačují státní plány vědeckého výzkumu, ale individualizace zájmů (já osobně však odklon od týmové spolupráce, kterou chápu jako symbol moderní vědecké práce, pokládám za handicap).

Blanka Soukupová

Židé. Dějiny a kultura. Druhé doplněné vydání. Praha, Židovské muzeum v Praze 2001, 143 s., informace o dějinách, úkolech, struktuře a expozicích Židovského muzea v Praze (4 s.) a činnosti Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze (1 s.).